

Risk Toplumu Bağlamında Lise Öğrencilerinin Sosyal Çevreye ve Sosyal Medyaya Dayalı Korkuları: Balıkesir Örneği

Elif Altundere¹

Öz: Modern dünyanın riskleri, toplumsal yapı içerisinde bireylerin gündelik yaşamlarını her zaman ve her alanda yakından etkilemektedir. Tehlikelerle dolu bir dünya algısı, hayat içerisinde alınan kararların “riskler” temelinde değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Karşılaştığı her riski önlemek için tedbirler alan gençler zaman içerisinde toplumsal algılarını ve pratiklerini de etkileyecek şekilde bir korku kültürü oluşturmaktadırlar. Bu çalışma, risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal korkuları konusunda yeni bulgular elde etmek amacı taşımaktadır. Makalede, lise öğrencilerinin sosyal çevre ve sosyal medyaya dayalı korkuları risk toplumu bağlamında ele alınmıştır. Çalışmada değişen risk algısı risk toplumu, korku kültürü ve güven kavramları çerçevesinde sosyal korkuların çeşitleri ve gündelik yaşama etkileri incelenmektedir. Araştırma kapsamında 24’ü kız, 21’i erkek toplam 45 öğrenci ile görüşülmüştür. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile derinlemesine görüşme yapılarak elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: risk toplumu • sosyal korkular • sosyal medya • sosyal çevre • lise öğrencileri

1 Elif Altundere, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul.
Eposta: elifaltundere@istanbul.edu.tr

Atıf: Altundere, E. (2019). Risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal çevreye ve sosyal medyaya dayalı korkuları: Balıkesir örneği. *Toplumsal Değişim*, 1, 241–265.

Günümüz toplumu, hızla değişen ve gelişen bir yapıdadır. Bu dönüşüm sağlık, ekonomi, siyaset, teknoloji ve bilimsel yenilikler gibi birçok alanı kapsamaktadır. Bireylerin gündelik yaşamlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen bu değişimler karşısında toplumsal düzen dönüşüme uğramaktadır. Toplumsal yapı, bugünün gerçekliğine uyum sağlamaya çalışmakta ve ihtimallere karşı tedbirli davranış yapıları sergilemektedir. Bireyler gündelik hayat içerisinde yaşanan olayların etkisinde kendilerine toplum içerisinde bir konum edinmekte ve sosyal ilişkilerini bu durumlar ekseninde şekillendirmektedirler. Özellikle son dönemde yeni tehlikeler ile ilgili korkulu rivayetler, bireylerin yaşamlarını etkileyen “sosyal korkuların” etkisinin artmasına sebep olmaktadır. Modern toplumsal düzen riskler, tehlikeler, sosyal korkular ekseninde kendisine yeni kurallar koymaktadır. Bununla bağlantılı olarak da toplumsal düzene katılım şekillenmektedir. Bu makalede, çağdaş toplumsal düzende farklılaşan risk algısı, risk toplumu, korku kültürü bağlamında lise öğrencilerinin sosyal medyaya ve sosyal çevreye dayalı korkuları ele alınmaktadır. Bu çalışma ile sosyologların, psikologların, mimarların, iktisatçıların, polislin ve devlet yönetiminin toplumsal yapıdaki bu sosyal korkuların farkına varmaları ve konuyu –pekiştirici değil de– önleyici çalışmaların yapılması hususunda farkındalık oluşturmak hedeflenmektedir.

Değişen Risk Algısının Toplumdaki Etkisi: Risk Toplumu

“Risk” kavramı geçmişten beri pek çok farklı anlamda kullanılmaktadır. Farklı dönemlerde değişik risklerin ortaya çıkması sebebiyle risk kavramının net bir tanımı bulunmamaktadır. Modern öncesi dönemlerde risk kelimesi tehlike ve macera anlamlarında kullanılan bir denizcilik terimi olarak bilinmektedir. Türkçeye Fransızca “risque” kelimesinden geçen “risk” kavramını Türk Dik Kurumu “zarara uğrama tehlikesi, riziko” olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016). Kelime olarak risk, son zamanlarda gündelik hayat içerisinde “riske girmek, risk almak, riske atmak, risk altında bulunmak” vb. kalıplaşmış ifadeler ve “risk faktörü, risk yönetimi, kalite riski” gibi tamlamalar şeklinde sıkça kullanılmaktadır. Rosa’ya (2003, s. 56) göre risk, öncesinde sonuçları belirli olmayan ve insana dair bazı değerlerin tehlikede olduğunu düşündüren bir uyarı olarak gelişen olay ya da kurumdur. Rosa’nın bu tanımı genel olarak risklerin zarara uğrama tehlikesinin yanı sıra var olan tehlikenin bilinmezliğini de vurgulamaktadır.

Risk kelimesi, gündelik yaşamda kullanım alanının değişmesiyle ve genişlemesiyle birlikte, günümüzde toplumsal düzenin belirleyicisi olarak önemli bir role sahip olmuştur. Risk toplumu kavramı ilk defa Alman sosyolog Ulrich Beck’in 1986 yılında yayımlanan ve 1992 yılında İngilizceye çevrilen “Risk Society: Towards a New Modernity (Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru)” kitabında kullanılmıştır. Beck’e göre “risk toplumu, kendi başına buyruk, sonuçlara kör, tehlikeler karşısında vurdumduymaz hâle gelmiş modernleşme süreçlerinin kendiliğinden devinimi sırasında oluşur.” (2013, s. 34). Risk toplumu, 21. yüzyılın toplumsal yapısındaki kültürel, siyasal, eko-

nomik, teknolojik ve bilimsel gelişim ve değişim sürecinde oluşan “güvensizleştirilmiş bir toplum”u ifade etmektedir. Risk toplumu bağlamında ele aldığımızda “risk” kelimesi günümüzde üretilen yeni belirsizlikleri ifade etmektedir. Beck’e göre içinde yaşadığımız toplumsal süreç ağırlıklı olarak riskleri barındırmaktadır. Risk kavramının modernliğin bir icadı olmadığını belirten Beck, modernleşme öncesi –özellikle sanayi toplumunda– ve modernleşme sonrasında değişen risklere ve risk ortamlarına dikkat çekmektedir. Risk toplumu ile geçmişteki riskler arasındaki ayrımı Beck, “alınan kararların sonucunda meydana gelen tehlikeler karşısında güvenlik normları işlemez olduğu yerde ‘Risk Toplumu’ başlayacak” şeklinde çizmektedir (2013, s. 38). Teknolojiye bağlı virüsler (internet virüsleri gibi), nükleer kazalar, doğanın tüketilmesine bağlı olarak oluşan riskler (küresel ısınma, buzulların erimesi) gibi daha birçok büyük çaptaki risk ortamları, modern dünyada var olan risk ortamlarından sadece birkaçını oluşturmaktadır. *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru* kitabında Beck, günümüz risk toplumunda risklerin birkaç belirgin özelliği üzerinde durmaktadır. Öncelikli olarak, yeni toplumsal düzende riskler önceden öngörülemez ve tahmin edilemezdir. Bu sebeple de risklere karşı bir önlem almak, uzun vadeli etkilerini ulusal, yerel, sınıfsal vb. şekillerde sınırlandırmak mümkün olmamaktadır. İkincil olarak, risklerin ve risk ortamlarının belirsizliği beraberinde “sigortalanamazlık” ortamını tetiklemektedir. “Yeni inşa edilen kimya fabrikasının yanındaki çiftçinin inekleri sapsarı kesilebilir ama ‘bilimsel olarak kanıtlanana’ kadar kimse bu durumu sorgulayamaz.” (Beck, 2011, s. 91). Böyle bir durumda azami risk sınırını aşana kadar tehlikenin yan etkilerini görmemek ileride daha büyük sorunlara yol açabilir. Görülmektedir ki modern dünyada risklerin etkilerinin zamansal olarak sınırları bulunmamaktadır. Bunların yanı sıra, Risk toplumu, üretilen yeni teknolojiler ve küreselleşmenin de etkisiyle geçmişteki sınırlı riskler ve risk ortamlarından farklılaşmaktadır. Yeni riskler dünyanın her yerine tesir edebilmektedir. Risk ortamları da bu sebeple uluslararası bir yapıya sahiptir. Yeni tehlikelerin ve risklerin ulus ötesi bir etki alanına sahip olması, beraberinde küresel bir korku kültürünün de temelini oluşturmaktadır.

Risk Toplumu “Korku” ve “Korku Kültürü”

Risk toplumlarında oluşan yeni risklerin ve risk ortamlarının sınırlandırılmaması ve etkilerinin belirsiz oluşu sonucunda toplumsal hayatta zaman ile “korku” duygusu hâkim olmaktadır. Murphy (1985) ile McCathie ve Spence (1991) korkuyu, bireylerin tehdit olarak algıladıkları belirli bir uyarana verdikleri karmaşık tepkiler olarak açıklamaktadırlar. Burada bahsedilen korku, gerçek (sapık, hastalık vb.) ya da hayali (hayaletler vb.) olarak iki ayrı şekilde ele alınabilir. Bu bakımdan bireyler uyarınlara tehdit olarak algılarlarken, akılcı (virüs bulaşmasından korkmak) ya da akıldışı (kapalı yerde kalmaktan korkmak) olarak farklı şeylerden korkabilmektedirler. Giddens’a göre ise “Korku, belirli bir tehdit karşısında sergilenen bir tepkidir.” (2014, s. 63). Bireyler istemedikleri tehlikeli bir durum yaşadıkları zaman, deneyimledikleri belirli

bir nesneye ya da duruma karşı korku duyabiliyorlar. Bu bakımdan korkunun bilinen tehlikelere karşı bir tepki ve savunma işlevi bulunmaktadır. Günümüz korkularının temelindeki nedenleri açıklamaya çalışan Furedi ise korkuyu “beklenmedik ve öngörülemeyen bir durumla karşılaşan insanın, zihnini yoğunlaştırmasını sağlayan bir mekanizma” olarak açıklamaktadır (2014, s. 8). Genel olarak korku duygusu, psikolojik temelli olarak ele alınsa da bireylerin toplumsal düzen içerisindeki ortak hisleri ve tepkileri bağlamında sosyalliği söz konusudur. Tarihin her döneminde toplumsal korkular, bireylerin sosyal hayatlarına etki etmektedir.

Gündelik hayat içerisinde risklerden ve tehlikelerden kaçınmaya yönelik oluşturulan kamuoyu sosyal korkuların temelini oluşturmaktadır. Beck’in ileri sürdüğü risk toplumu kavramı modernleşmenin sürekliliğinde yaşam içerisinde oluşan risklerden bahsetmektedir. Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin etkisiyle oluşan risklere gereken önemin verilmediğini savunan Beck’in aksine Furedi, “korku kültürü” ile risklere karşı toplumsal hayattaki olağanüstü hal etkisini azaltmak ve risk almaya karşı oluşturulmaya çalışan kurallar dizinine karşı “risk alma”nın olumlu ve yaratıcı tarafını göstermeye çalışmaktadır. Ferudi’ye göre Beck, insanların teknolojinin yıkıcı etkilerini fark ettiğini savunmaktadır ve bu sebeple bilim gün geçtikçe lanetlenmektedir. “Beck, bilime güvensizliğin nasıl ortaya çıktığını incelemek yerine bunun haklılığını savunmaya girişiyor.” (Furedi, 2014, s. 187).

Furedi ve Beck’in günümüzdeki risk ortamlarına bakış açıları farklı olsa da ortaya çıkan bir “korku kültürü”nün varlığı noktasında benzer fikirleri paylaşılmaktadır. Beck, sınıflı toplumun itici gücünün “açlık” olduğunu, diğer taraftan günümüzdeki risk toplumunun düzen belirleyicisinin “korku” olduğunu vurgulamaktadır (2011, s. 72). Gündelik yaşam içerisinde insan faaliyetlerinin tüm alanlarında yoğun bir şekilde “riskten kaçınma” duygusunun hâkim olduğu görülmektedir. Bireylerin “riskten kaçınmaları”, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı duyduğu korku sebebiyle oluşturduğu sınırlar ve bu sınırlar içinde kendilerini güvende hissettikleri davranışları temsil etmektedir (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003, s. 8). Furedi’ye göre, yeni tehlikeler ile ilgili korkulu rivayetler hem insanların kaygılarını ve korkularını arttırmakta hem de var olan korkuları iyice güçlendirip insanların yaşam biçimini değiştirmektedir (2014, s. 11). Son dönemlerde tehlikelerle ve risklerle ilgili yayılan tüm bilgiler toplumun yiyecek, ilaç yahut teknolojik her yenilik karşısında temkinli olmasını zorunlu kılmaktadır. Her an herkes birbirine karşı “dikkatli ol!” uyarısında bulunmaktadır. Böyle bir sosyal ortamda riskli olan her şeyden ve herkesten kaçınma duygusu bireylerin aralarındaki ilişkilerde de somut olarak değişimlere sebep olmuştur. Domuz gribi vb. hastalıklar üzerinden toplumda oluşan panik nedeniyle el sıkma davranışı bile bir tehdit olarak sunulmuş ve bu konuda uzmanlar tarafından sıkça uyarılarda bulunulmuştur. İlk etapta basit gibi görünen bu gibi riskten kaçınma durumları, süreç içerisinde insani ilişkilere zarar veren bireysel ilişkiler oluşturabilmektedir.

Son dönemde var olan korkular üzerinden geleceğin öngörülememesi, dünyanın tanınamayacak kadar garip bir yer olarak imgenlenmesine sebep olmaktadır. Furedi'ye göre, "İnsanoğlunun karşısındaki risklerin gerçek boyutunun ancak ileride ortaya çıkacağı düşüncesi, bugün yaşadığımız korkuyu daha da artırıyor." (2014, s. 103). Gelecekteki risklerin ve yaşanacakların bugün aldığımız kararlar, kullandığımız çevre ve ürettiğimiz risklerin sonuçları olarak algılanması, bugünün bireyini sorumlu göstermektedir. Bu durum, bireylerin davranışlarının "kısıtlanması" ve toplumsal üretimlerin "sınırlandırılması"nın gerekli olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Yaşamın her alanındaki davranışın, gelişmenin, üretimin bir tehdit barındırdığına dair oluşan hâkim kültür, insanı her alanda körleştirmektedir. Bu konuyla ilgili Beck Risk Toplumu'nda artan tehlikelere dikkat edilmesi gerektiğini ve insanlığın bunlara yeteri kadar önem vermediğini vurgularken Furedi "tehlikelerle dolu dünya" algısının küresel bir biçimde yayıldığını ve böyle bir yapının insanların hayatlarını sınırlandırdığını düşünmektedir.

Bu bağlamda iki temel soru kritiktir. Beck, süreç içinde risklerin farkındalığını vurgularken oluşan korkuların yaşam içerisindeki etkisini gözlemlemiş ve bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: Payımıza düşen tehlike yazgıları ile bu yazgıların barındırdığı korku ve güvensizliklerle nasıl başa çıkacağız? Korkunun sebeplerinin üstesinden gelemiyorsak korkunun üstesinden nasıl geleceğiz? (Beck, 2011, s. 115). Oluşan korku kültürü bireylerin sosyal yaşamlarını olabilecek en üst noktada sınırlandırdığında, kişilerin yaşama dair üretim, gelişme-geliştirme, ileri düşünme gibi yetilerinin de zamanla zayıflamasına sebep olacaktır. Luhmann bu konuyla ilgili "eğer eylemden kaçınırsanız hiçbir riske girmezsiniz" anlayışının yanlış olduğunu eylemsizliğin çoğu zaman daha riskli olduğunu vurgulamaktadır (2000, s. 100). Her durumda istemesek de kaçınarak da riskli, tehlikeli olaylarla karşılaşılabiliriz. Bu sebeple, risklerden kaçınma durumu hayati tam manasıyla güvence altına almamaktadır.

Bireysel/Psikolojik Korkular ve Sosyal Korkular

Korku kültürü temelinde sosyal korkuları ele alabilmek için öncelikle bireysel/psikolojik korkulardan bunun ayrımının yapılması gerekmektedir. Korku, tarih boyunca hem belirli uyaranlara verilen bir tepki olarak hem de kültürel bir olgu olarak araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Korkunun tek bir şekilde tanımının yapılamadığı gibi anlamlandırılmasında da tek boyutlu ele alınamamaktadır. Temel bir duygu olarak korku duygusunu ele alan Marks, Robinson, Izard ve Rowe gibi araştırmacılar, bu duygunun bireylerin hayatta kalmasını sağladığı için çok önemli bir değere sahip olduğunu düşünmektedirler (Elmacı, 2008, s. 16). Garber ve Dodge gibi araştırmacılar ise korkunun korunma duygusu içermesi sebebiyle diğer grup üyeleriyle bağlanmayı sağladığını düşünmektedirler (akt., Elmacı, 2008, s. 17). Korkuya dair literatürlerde korku duygusunun negatif yönlerinin de bulunduğu düşünülmektedir. Izard'a göre,

aşırı korku duygusu beynin bilgi işleme ve bellek kapasitesini azaltmakta, algılamayı etkilemekte, bunlardan dolayı da kişilerin öğrenme ve problem çözme yeteneği sınırlı olmaktadır (akt., Elmacı, 2008, s. 17). Ayrıca yine bunlarla bağlantılı olarak kişilerin sosyal ilişkilerini negatif şekilde etkilemekte, bireylerin deneyimler keşfetmesini sınırlandırmakta ve diğer insanlara güvenini zorlaştırabilmektedir. Bireysel/psikolojik korkular bireylerde terleme, titreme, çarpıntı, kas gerginliği, bulantı, kan basıncının artması gibi bedensel tepkiler içermektedir. Bu yöndeki fizyolojik tepkilerin yanı sıra korku duyulan şeye karşı bireylerin kaçma, kaçınma, uzaklaşma gibi davranışsal tepkiler ve gerginlik gibi duygusal tepkiler verdiği görülmektedir.

Sosyal korkular, toplumsal olaylar ve sorunlar bağlamında bireylerin özellikle kaçma, kaçınma, uzaklaşma istediği gibi davranışsal tepkilerini içermektedir. Kişiler, gündelik yaşamlarını sosyal korku türlerinden toplumda baskın olanına göre şekillendirebilmektedir. Esasen kültürler bireylerin duygularını önemli bir ölçüde etki etmektedir (Bar-Tal, 2001, s. 602). Bireysel/psikolojik korkulardan farklı olarak, sosyal korkular nedeniyle kişiler psikolojik durumlarının yanı sıra pasif de olsa fizyolojik tepkiler verebilmektedir. Sosyal korkuların ana noktası, bireylerin davranışsal tepkiler vermesine sebebiyet veren bir duygu olmasıdır. Toplumsal yaşam içerisinde sosyal korku türlerinin etkin oluşu, dönemsel olarak farklılık gösterebilmektedir. Bir dönem ekonomik krizler sebebiyle işsizlik korkusu yaşayan bireyler, 2000’li yıllara gelindiğinde sağlık, suç ve çevreye yönelik sosyal korkular da yaşamaktadırlar. Bu sebeple, sosyal korkuların aynı dönemde toplumdan topluma farklılık gösterebileceği gibi küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyada benzer zamanlarda tek bir sosyal korku türü de etkin olabilmektedir (domuz gribi salgını korkusu gibi). Buna ek olarak, sosyal korkular bireylerin sosyal hayatını etkileyici bir yapıya sahiptirler. Domuz gribi korkusu insanların bir süre sıkça hijyen ürünleri kullanmalarına, kalabalık ortamlardan kaçınmalarına, tokalaşmaktan bile imtina etmelerine sebep olmuştur. Bu durum ve benzeri sosyal korkuların toplumu birçok yönden etkilediği ve sınırlandırdığı görülmektedir.

Gündelik yaşantımız üzerinde az veya çok bir şekilde etki eden, yaşantımızı sınırlandıran sosyal korkuların bireysel/psikolojik korkulardan ayrıldığı bir diğer önemli şey ise, korkuların üstesinden gelmek için başvurulacak yollar ve yöntemlerdir. Özellikle günümüzde bireysel/psikolojik rahatsızlığı bulunan kişinin başvuracağı ilk adres psikolog yahut psikiyatristtir. Diğer taraftan sosyal korkuların gündelik yaşamdaki baskısının azalması yine topluma bağlıdır. Bu süreç iki aşamalı olarak gerçekleşmektedir. Öncelikle, üretilen yeni risklerin ve tehlikelerin azaltılmasına yönelik yapılabilecek girişimler toplumdaki her birey tarafından desteklenmelidir. Söz gelimi çevresel tehlikelerden kurtulmak için her birey (devlet kademeleri ve üreticiler de dâhil olmak üzere) kendi üstüne düşen görevi yapmalıdır. Diğer taraftan var olan tehlikelere karşı bir korku endüstrisinin oluşumu engellenmeli ve risklerle dolu bir korku kültürünün gelişmesinin önüne geçilmelidir. Var olan her riski olağanüstü bir

durum gibi topluma sunmak bireylerin hayatlarını kısıtlamakta, herkesin öncelikle kendini düşünmesine sebep olmaktadır.

Sosyal Korkuların Sosyal Fobiden ve Sosyal Kaygıdan Farkı

Bireylerin korkularına yönelik yapılan akademik çalışmaların birçoğunun sosyal fobi ve sosyal kaygılar bağlamında yapıldığı görülmektedir. Anlam bakımından birbirine yakın ifadeler olarak görülen korku, fobi ve kaygı kelimeleri aslında benzerliklerinin yanı sıra önemli farklılıklar da içermektedir. Bu sebeple öncelikle bu kelimeler arasındaki farklılaşmanın belirtilmesi, araştırmanın öznelliğinin desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Türk Dil Kurumu, fobiyi “belirli nesneler veya durumlar karşısında duyulan olağan dışı güçlü korku” olarak tanımlarken kaygıyı “üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa” olarak açıklamıştır (Türk Dil Kurumu, 2016). Giddens’a (2014, s. 64) göre “Kaygı duygusu, belirli nesnelere... bağlı değildir.” Korkunun tanımında ise önemli nokta kişinin kendini tehlikede hissetmesi durumudur. Türk Dil Kurumu (2016), korkuyu “bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü” ve “kötülük gelme ihtimali, tehlike, muhatara” şekillerinde tanımlamaktadır.

Korku ve fobi kavramsal olarak birbirlerine yakın anlamlar taşıyalar da içerik olarak aynı değildir. Korkuyu fobiden ayıran durum fobinin mantıkdışı, kontrol edilemeyen bir korkuyu temsil etmesidir. Kişilerin fobileri bir sebep temelinde olmayabilir ve açıklanamayabilir. Korkulardan farklı olarak fobilerin mantıklı bir açıklaması olmayabilir. Bu durum, “sosyal korkuların” ve “sosyal fobilerin” de birbirinden farklı boyutlarda bireylerin gündelik yaşamlarına etki ettiğini göstermektedir. Kişilerin sosyal fobileri onların topluluktan sebepsizce kaçınmalarına, kendilerinin toplum içerisinde kötü, akılsız gibi görüldüğünü düşünmelerine yol açmaktadır. Böyle bir durumda başkalarının önünde yemek yemek bile onlar için problem teşkil edebilmektedir. Diğer taraftan sosyal korkulardaki kaçınma hissi bir sebep içermektedir. Tacizden korkan bir insan bunu yaşamış olabilir, haberlerde görmüş olabilir, çevresinden duymuş olabilir ve bundan dolayı kendisine koruyucu bir kalkan oluşturur.

Sosyal korkuların en çok karıştırıldığı konulardan bir diğeri ise sosyal kaygılardır. Genel hatlarıyla korku ve kaygı kavramı birbiriyle iç içe olarak düşünülmektedir. Kaygı kelimesi duygusal bir tepki olarak endişe hâlini ifade etmektedir. Diğer taraftan, korku kelimesi içerisinde bir kaygı duygusunu taşımakla beraber davranışsal olarak kaçınma vb. tepkileri de barındırmaktadır. Kaygı ve korkuyu ayıran önemli özellik kaygının da kısmen fobi gibi kesin bir sebebi olmadan da bireyler tarafından hissedilmesidir. Sebebi belirsiz bir korku ya da kötü bir şey olacağına dair bir his duygusal olarak kişilerde kaygı duygusunu hâkim kılmaktadır. Bu bağlamda sosyal korkudan farklı olarak, sosyal kaygı hisseden kişiler sosyal ortamlarda kendilerini huzursuz ve endişeli hissetmektedirler. Sosyal kaygı taşıyan insanlar, toplum içerisinde kendileri hakkında kötü düşünüleceği, aşağılanacağı, dalga geçinileceği gibi

fikirilere sahiptirler. Sosyal korku bu anlamda sosyal kaygıdan tamamıyla farklılaşmaktadır. Sosyal korku, bireylerin gündelik yaşamlarını etkileyen ve toplumsal bir problem olarak algılanan olaylarla ilişkilidir. Aynı zamanda sosyal korkular kişilerin gündelik yaşamlarını değiştirici ve sınırlandırıcı bir etkiye sahiptir. Diğer bir deyişle, duygusal bir yapıya sahip olan sosyal korkuların toplumsal yapıyı yeniden düzenleyici –davranışsal etkisi– bulunmaktadır. Sonuç olarak yakın anlamları olan korku, fobi ve kaygı kelimeleri sosyal sistemle birleştirildiğinde büyük farklılıklar barındırmaktadır. Bireylerin fobilerinin ve kaygılarının tam olarak belirli sebeplere dayanmasına gerek olmazken, korkuların sebepleri mevcuttur ve bireyler için gündelik hayatlarını sosyal korkulara göre şekillendirici bir etkisi bulunmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Metodolojik Yaklaşım

Liseli gençlerin sosyal korkularının türlerini tespit etmeyi, yaşam tarzlarını nasıl etkilediğini keşfetmeyi amaçlayan bu çalışma, sosyoloji literatürüne risk toplumu bağlamında sosyal korkular konusunda yeni bulgular sunmayı amaçlamaktadır. Sosyal korkuların daha öncesinde makro ölçekli ele alınmamış olması ve konunun akademik olarak farklı bir perspektiften incelenmesi araştırmayı alanında yapılan çalışmalardan farklı kılmaktadır. Bu çalışmayı alanda yapılan çalışmalardan ayıran temel özelliği, araştırmanın sosyal korkuların gençlerin yaşamlarına hangi açılardan etki ettiği ve risklerden kaçınma yolları hakkında daha geniş bilgi edinmenin hedeflenmesidir. Risk toplumu ve korku kültürü bağlamında Türkiye’de özellikle yakın dönemde teorik çalışmalar yapılmıştır. Bu konuyla ilgili 2000’li yıllarda “Korku Kültürü ile Kent İlişkisi Üzerine Kuramsal Bir Tartışma” , “Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı” , “Risk Toplumu ve Gıda Güvenliği” ve “Risk toplumu ve Din” başlıklı yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmıştır. Bunun dışında sosyal korkuların içerisinde yer alan “suç korkusu” hakkında da sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. “Toplumda Suça İlişkin Korkunun Yapılaşması” , “Mağduriyet Risk Algısı ve Suç Korkusu: ODTÜ Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama” , “Ankara’nın İki İlçesinde Suç Korkusu Çalışması” gibi doktora tezleri yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda sosyal korkular genel olarak nicel boyutuyla ele alınmış, konu ile ilgili genellemeler ortaya konmuştur.

Bu tez toplumbilimcilerin sosyal korkuları henüz ele almadığı bir boyutuyla, gençlerin toplumsal düzen içerisindeki yaşamlarına sosyal korkuların hangi konularda etkili olduğunu ortaya konmaya çalışılmaktadır. Konunun makro ölçekli ele alınmasının yanı sıra nitel bir şekilde ele alınması da araştırmanın alanda yapılan diğer çalışmalardan farklılığını temsil etmektedir. Araştırma konusu, geniş bir perspektif sunması sebebiyle bu konuda yapılacak diğer çalışmalara da kaynak niteliğindedir. Araştırma süresinin kısıtlı olması ve koşulların yeterli olmaması sebebiyle örneklem

Balıkesir ile sınırlandırılmış ve belirli bir yaş grubuyla yapılandırılmıştır. Bunun yanı sıra bu çalışmada öğrencilerin aileleri ile görüşilememiş olması araştırmanın kapsamını daraltmaktadır. Bu durum sosyal korkular konusunda öğrencilerin fikirlerine odaklanma sağlamaktadır. Bu bakımdan araştırma farklı yaş gruplarıyla, farklı sosyal korku türleri merkeze alınarak farklı şehirlerde uygulanarak yahut çocukların içinde bulundukları toplumsal düzen ailelerin perspektifinden ele alınarak genişletilebilir. Böylece başka çalışmalarla toplumun sosyal medya ve sosyal medya bağlamında sosyal korkuları ve sosyal korkularının gündelik yaşamlarına etkileri farklı boyutlarıyla değerlendirilebilir.

Balıkesir’de yaşayan lise öğrencilerinin sosyal çevreye ve sosyal medyaya dair korkuları üzerine yapılan bu çalışma, bireylerin sosyal dünyalarını, gündelik yaşam içerisinde oluşturdıkları kavramları anlamak ve anlam dünyalarının yerel koşullarını gözlemleyebilmek için fenomenolojik bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Kümbetoğlu’ne göre, sosyal bilimlerde fenomenolojik yaklaşım “bireylerin yaşadıkları sosyal çevre içinde ve kurdukları ilişkiler içinde ‘bu anlamları’ oluşturdıklarını, bireyleri kendi öznellikleri ile sosyal dünyalarını yeniden yaratanlar olarak değerlendirmek gerektiğini ileri sürer” (Kümbetoğlu, 2012, s. 28). Sosyal dünya, doğası gereği anlamlarla oluşturulmuş bir dünyadır; bu sebeple objektifliğinden önce bireylerin ona yüklediği anlamlar önem arz etmektedir.

Çalışma Grubu ve Veri Toplama Aracı

Araştırma, Balıkesir’de yaşayan lise öğrencilerini kapsamaktadır. Araştırma örnekleminin oluşturulmasında öğrencilerin lise düzeylerinin, cinsiyetlerinin ve okul türlerinin çeşitliliğine dikkat edilmiştir. 45 öğrenci ile görüşülen bu çalışmada örneklem grubunun 24’ü kız, 21’i erkek öğrencidir. Lise seviyelerine göre, 14 kişi dokuzuncu sınıf, 10 kişi onuncu sınıf, 11 kişi on birinci sınıf, 10 kişi de on ikinci sınıf öğrencisidir.

Tablo 1

Mülakat Yapılan Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyetleri

Lise Düzeyi/Cinsiyet	Kız	Erkek	Toplam
Lise 1	8	6	14
Lise 2	4	6	10
Lise 3	6	5	11
Lise 4	6	4	10
Toplam	24	21	45

Ayrıca çalışma grubu oluşturulurken öğrencilerin sosyal çevreleri de göz önüne alınarak birbirinden farklı prestijlerdeki okullardan öğrencilerle çalışmanın yapılmasına öncelik verilmiştir. Bu kapsamda Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Kız ve Erkek Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinde katılımcılar seçilmiştir.

Çalışmada, son zamanlarda liseli gençlerin gündelik yaşam, eğitim, ekonomi, aile ve diğer sosyal ilişkiler ve gelecek konularında sosyal korkularının neler olduğu ve toplumsal düzen içerisinde yaşamlarına etkisi araştırılmaktadır. Bu çalışmadaki veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan derinlemesine mülakatlar neticesinde elde edilmiştir. Mülakat ses kayıtlarının çözümlemesi yapılarak görüşmelerden elde edilen veriler nitel araştırma yöntemine uygun olarak kodlanmış, “sosyal çevreye ve sosyal medyaya dayalı sosyal korkular” bağlamında analiz edilmiştir.

Bulgular

Sosyal Çevreye ve Medyaya Dayalı Oluşan Sosyal Korkular

Günümüzde sosyal medyanın ve sosyal çevrenin sosyal korkuları tetiklediği düşünülmektedir. Burada özellikle kitle iletişim araçlarının toplumsal hayattaki kullanımının artması ve sosyal korkuların gündelik yaşamda yayılmasını destekleyen sosyal çevrenin etkisi ön plana çıkmaktadır. Korku kültürü bağlamında sosyal korkuları ele aldığımızda medyanın ve çevrenin etkisinin aslında var olan sosyal korkuların hepsinde bulunduğu dikkati çekmektedir. Risk toplumunda gençlerin sosyal korkuları üzerine yapılan bu çalışmada özellikle “Tehlikeli Bölge” ve “Kızların Sosyal Korkusu: Özgecan Aslan Olayı” konularında oluşan duyguların medya ve çevre ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir.

“Tehlikeli Bölge”

Lise öğrencileri ile yapılan mülakatlarda Balıkesir’in tehlikeli ve riskli yerleri ile ilgili korkuların dörtte üçünün yaşanılan bir deneyimden ziyade sosyal çevrelerinden aldıkları duyular üzerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Öğrenciler, “tehlikeli bölge” addedilen mahallere ve sokaklara gitmediklerini dile getirmektedirler. Görüşmeci 41 (Erkek, 18) bu konu ile ilgili olarak düşüncelerini “Tehlikeli bölge olarak duyduğum yerler var. Gündoğan, Sakarya, Gümüşçeşme mahallelerinin tehlikeli olduğunu söylüyorlar. O yüzden oralara hiç gitmedim. Buraların dışında Balıkesir güvenli bir yer bence.” şeklinde ifade etmiştir. Mülakatlarda özellikle ortak olarak söylenen bölge *Sakarya Mahallesi* olmuştur. Bahsedilen tehlikeli bölgelere tek başına gitmenin riskli olduğunu düşünen görüşmeci 33 (Erkek, 16) “Sakarya falan diyorlar genelde. Özellikle Başçeşme mezarlığının oralarda. Bir de Toygar tarafları için tehlikeli diyorlar. Ama o taraflar bana çok ters olduğu için hiç uğramıyorum bile.” sözleriyle düşüncelerini paylaşmıştır. Bunun yanı sıra merkezde bulunan bir köy için ise duyuları şöyledir:

Macarlar diye bir köy yeri varmış. Ama duyduğum kadarıyla çok kötü bir yermiş. Kız kaçırmaları, hırsızlık falan hep onlar yapıyormuş. Ben de yeni geldim 2-3 senedir buradayım. O yüzden pek bilmiyorum. Ama yine de gitmem o taraflara. Oradan olan okuldan kişiler var mesela. Pek konuşmuyorum ben. O kız hakkında da söylentiler var okulda. O bölgede yaşıyor sonuçta. Ben arkadaşlarımı dikkatli seçmeye çalışıyorum (Görüşmeci 30, Kız, 17).

Mülakatlarda söylenenler literatürle de bağlantılı olarak göstermektedir ki sosyal medya ve çevreye dayalı oluşan korkuların kişilerin toplumsal hayatlarını düzenleyici etkileri söz konusudur. Yapılan görüşmelerde gençlerin “tehlikeli bölge” olarak duydukları yerlere tedbirli olmak maksadıyla gitmemeyi tercih ettikleri görülmektedir. Yine bununla ilişkili olarak tehlikeli bölgede yaşayan kişilerle dahi iletişim kurmaktan imtina edebilmektedirler. Fakat bu durum zamanla toplumsal dışlanmayı tetiklemektedir.

Kızların Sosyal Korkusu: Özgecan Aslan Olayı

Toplumda büyük bir infial uyandıran Özgecan Aslan olayı (Şubat 2015) sonrasında ülkenin çeşitli yerlerinde gösteriler yapılmış; aynı zamanda bireylerin tepkisi internet ve sosyal medyaya da yansımıştır. O dönem elektro şok cihazı, biber gazları gibi koruyucu aletlerde satış patlaması yaşanmıştır. Sürecin devamında taciz ve tecavüz konusunda hem kızlar hem de aileler dışarıdaki yaşamlarına sınırlandırmalar getirmiştir. Taciz ve tecavüz konusunda bireysel korkular sadece yaşanmış olayların ardından oluşmamakta; toplumda geniş etki uyandıran, medyada geniş yer alan hadiseler de bu korkunun sosyal olarak oluşumunu tetiklemektedir. Görüşme yaptığım kız öğrencilerin üçte biri özellikle Özgecan Aslan olayı üzerinden örnek vererek taciz ve tecavüz konularındaki sosyal korkularını dile getirmiştir. Görüşmeci 11 (Kız, 18) bu konudaki korkusunu şu şekilde belirtmiştir:

Bu en son Özgecan olayları oldu ya. Olaylar olduktan sonra, onlardan çok şey yaptım. Özellikle olayların sonrasında çok korktum. Kim korku hissetmez ki. Sonuçta başımıza ne geleceğini bilmiyoruz. Ben mesela kafamda kurarım, böyle bir şey olursa ben naparım diye. Biber gazdır, bıçaktır hepsini taşıyırım ben. Ama biber gazı, bıçak taşımazdım Özgecan olayında patladı korkum. O olaylardan sonra o konuyla alakalı olarak taşımaya başladım (Görüşmeci 11, Kız, 18).

Görüşmeci 11 ile benzer düşünceleri paylaşan Görüşmeci 6 (Kız, 16) da bu olay sonrasında hayatında önemli değişikliklere gitmiş ve dışarı çıkma saatlerini düzenlemiştir. Bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Akşamları zaten dışarda bir sürü erkek oluyor şey oluyor. Çıkılmayacak zaten akşamları çıkılmıyor, çıkılmaz yani. Çıkılmıyorum zaten... Korkuyorum. Haberlerden falan görüyoruz. Geçen sene Özgecan Aslan olayı vardı. Ben de kız olarak korkuyorum. Baya etkiledi beni o olay. Özellikle ondan sonra hava karardıktan sonra çok tedirgin oluyorum özellikle kışın falan... (Görüşmeci 6, Kız, 16).

Haberlerde ve diğer sosyal medyada bu ve buna benzer olayların çok etki uyandırması sosyal korkuların gündelik yaşamda panik oluşturmaya ve toplumsal hayatı düzenleyici bir etkiye sahip olmasına neden olmaktadır. Haberlerde gördüklerinden etkilendiğini ifade eden görüşmecilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Haberlerde falan illaki görüyoruz. Başıma gelir diye korkuyorum. Uyuşturucu olsun şiddet olsun taciz olsun hepsinden aynı derecede korkuyorum. Zaten nasıl korkmıcaz ki sürekli haberlerde görüyoruz. İnsan unutamıyor bile. Bazen unutuyorum sonra bir olay oluyor ben yine korkuyorum. Korktuğumu hatırlıyorum (Görüşmeci 4, Kız, 17).

Taciz ve tecavüz gibi konularda korkularım var. Korkuyorum yani... Sürekli televizyonlarda falan görüyoruz. Bu konudaki olaylarla ilgili bir ara sürekli haberler vardı. Özgecan olayı falan vardı. Onları görünce başıma gelebilir diye çok korkuyorum (Görüşmeci 7, Kız, 15).

Taciz ve tecavüz konusunun haberlerde yer alması sonrasında konunun sosyal medyada sıklıkla paylaşılması bu gibi konuların toplumsal hayatı düzenleyici bir etkiye sahip olmasına ve bireylerin gündelik yaşamlarında panik oluşturmalarına neden olmaktadır. Haberlerde gördüklerinden etkilendiğini ifade eden görüşmecilerin görüşleri ise şu şekildedir:

Tacizle ilgili korkularım var. Duyumsal olarak... Başıma hiç böyle bir şey gelmedi ama gelir diye korkuyorum. Sosyal medyadan duyduklarım... Haberler falan benim psikolojimi baya bozdu (Görüşmeci 5, Kız, 18).

Akşamları “kız başıma”yım o yüzden tek başıma gezmekten korkarım. İlla başıma bir şey gelir eder diye... Okuduklarımdan ve arkadaş çevremden çok etkileniyorum bu konuda. Sürekli olarak düşünmemeye çalışıyorum ama dışarıda hava karardığında falan çok tedirgin oluyorum (Görüşmeci 40, Kız, 18).

Mülakatlarda öğrencilerin verdiği cevaplardan anlaşılmaktadır ki çevrenin bu konuya bakış açısı ve yaklaşımları gençlerin sosyal korkularına etki etmektedir. Ayrıca mülakatlarda dikkat çeken bir diğer durum da öğrencilerin bir kısmının var olan sosyal korkularının özellikle Özgecan olayının olduğu dönem ve sonrasında arttığını ancak zamanla korkularının azaldığını dile getirmeleri olmuştur. Bir görüşmeci bu konuyla ilgili “Korkum vardı da... Onlar da unutuluyor ya bir zaman sonra. Sonrasında biraz daha şey yaptım, unuttum yani fazla aklıma gelmiyor artık eskisi kadar tedirgin olmuyorum, korkmuyorum.” (Görüşmeci 30, Kız, 17) diyerek duygularını anlatmıştır.

Sosyal Medyanın Sosyal Korkusu

Sosyal korkuların oluşumunda ve küresel bir etki oluşturmada sosyal medyanın etkisi büyüktür. Ancak bireylerin de bunun bir yansıması olarak sosyal medyaya dair korkuları bulunmaktadır. Genel olarak sosyal medya hesapları kişilerin kimlik bilgilerini ve özel hayatlarından birçok kesiti içermektedir. Yine bu bağlamda, sosyal medya özellikle 2000’li yıllarda gençlerin sosyal ortamlarını temsil etmektedir. Mülakat yaptığım öğrencilerin hemen hepsi başta Twitter, Facebook, Instagram ve Snapchat olmak üzere birçok alanda kişisel hesaba sahiptir. Yaptığım görüşmelerde öğrencilerin üçte ikisinden daha fazlası sosyal medyayı sürekli olarak takip ettiklerini dile getirmiştir. Genel olarak günlük erişimlerinin ve kullanımlarının uyku saatleri dışında süreklilik arz ettiği yönündedir. Bazı öğrenciler genellikle akşam saatlerinde hesaplarını kontrol ettiklerini ifade etmiştir. Fakat bunu ifade eden öğrenciler lise son sınıf öğrencileridir ve sosyal medya hesaplarına kısıtlı vakit ayırmalarının sebebi sınava çalışmaları gerekliliğidir. Ayrıca bu konuda dikkat çekici bir diğer nokta, bu kısıtlamada ailenin etkin bir role sahip olmasıdır. Çalışmada her ne kadar öğrenciler

kendi yaşamlarını ve tercihlerini odak noktası olarak alsalar da gençlerin kararlarında ailelerin kısıtlamaları göz ardı edilemez. Gençlerin sosyal hayatlarındaki sınırlamaların oluşumunda ailelerin kararlarının ve korkularının etkili olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin sosyal medyaya dair korkularının en başında “fotoğraflarının çalınıp kötü yerlerde kullanılması” gelmektedir. Genel olarak sosyal medyayı bilinçli kullandıklarını söyleyen öğrenciler, bazı öğrencilerin fotoğraflarının bu şekilde kullanıldığını duyduklarını ve kendi fotoğraflarının bu şekilde kullanılmasından korktuklarını dile getirmişlerdir. Görüşmeci 44’ün (Erkek, Yaş) bu konuyla ilgili “Sosyal medyaya alakalı daha önce hiç korkum yoktu. Son zamanlarda oluşmaya başladı. Kötü birileri resmimi çalarlar bir şey yaparlar, fotoğraflarımı alıp başla bir yerlerde yayınlarlar gibi korkum var bu sıralar.” düşüncesine benzer olarak Görüşmeci 9 (Cinsiyet, Yaş) da konuyla ilgili düşüncelerini “Face’imi çalacaklar diye çok korkuyorum. Bu aralar çok duyuyoruz insanların Face’indeki fotoğraflarını çalıp fotoşoplatıp çıplak fotoğraf olarak koyuyorlarmış. İşte ben ondan çok korkuyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Sosyal medyadan ve çevresinden duyduklarından etkilenen bir öğrencinin de bu konudaki anlatımı şöyledir:

Sosyal medyaya dair korkularım şu: bu aralar fotomontaj falan çıkmış. Her zaman söylerler fotoğrafını atarken kimin bakacağına kimin ne edeceğine dikkat et falan. Millet bakıyor hani fotoğrafları alıp milleti çıplak hale getiriyorlar falan. Ondan biraz korkuyorum. Tehdit ediyorlar falan. Hiç yaşamadım ama televizyonda da görüyoruz. Fotoğraf alıp tehdit ediyorlar kızları falan. Korkuyorum yani (Görüşmeci 1, Kız, 17).

Sosyal medyaya dair “fotoğraflarının kullanılmasından” korkan Görüşmeci 7 (Kız,15) ve Görüşmeci 1 (Kız, 17) benzer şekilde duyduklarının bu korkunun oluşumunda etkisi olduğunu dile getirmiştir. Tüm bu düşüncelerle paralel olan başka bir öğrenci bu konuda yaygın olan söylemlere benzer bir deneyiminden şu şekilde bahsetmektedir:

Sosyal medyaya dair korkularım var yani şöyle... Fotoğraf falan paylaşıyoruz. Ortada hasta beyin çok tabi... Fotoğrafımı kırpar, alır, kullanabilir falan. Tehditte alımtım. Dikkat çekince insanlar ister istemez faydalanmaya çalışıyor. Resmini oraya buraya koyarım diye. Sonra polise falan şikâyet etmişim tabi. Bu sefer başına bir şey gelebileceğini bildiği için korkuyor. Koyduğumuz fotoğraflardan şehvet duyguları falan şey oluyor sanırım hemen bir taraflarının fotoğrafını çekip yolluyorlar. Aslında öyle açık saçık fotoğraflarım da olmuyor. Ama işte hemen yazıyorlar şöyle yapalım böyle yapalım. Ben hemen şikâyet ediyorum hesabı kapanıyor zaten. Öyle... (Görüşmeci 8, Kız, 17).

Sosyal medyadaki alanlarını koruyabileceklerini düşünen diğer lise öğrencileri gibi Görüşmeci 8 (kız, 17) de yaşadığı tecrübeye sosyal medyanın “engelleme/şikâyet etme” seçeneğini kullanarak kendi güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Ancak bu durumda dahi sosyal medyaya dair var olan korkuları süreklilik arz etmektedir. Özellikle fotoğrafları üzerinden taciz edilmesine karşı söylemlerindeki netlik,

daha öncesinden de yaşamış olduğu fiziksel tacizle bağlantılı olarak hayata bakış açısını göstermektedir. Lise öğrencileri, sosyal medyaya dair tehlikelerden korunmak için ilk yöntemin kişileri “engellemek” olduğunu düşünmektedirler. Ancak öğrencilerin yarısından fazlası kişisel hesaplarını öncelikli olarak kısıtlamak yerine, başlarına geldikten sonra kişiye özel engelleme yöntemini kullanmaktadırlar. Bunun birinci sebebini de sosyal medya takipçilerinin sosyal çevrelerindeki popülerliği etkilediklerini düşünmeleridir. Bir kısmı için fazla takipçi sayısı önemlidir ancak tanımadığı kişilerin ekli olmasını istemelerinin tam olarak bir sebebini açıklayamamaktadırlar. Gençlerin sosyal medyaya dair en büyük korkuları “fotoğraflarının başka sitelerde veya videolarda kötü bir şekilde kullanılması” olmasına rağmen, popülerliklerinin devamı için fazla takipçi sayısı edinmekten vazgeçemedikleri anlaşılmaktadır.

Sosyal medyaya dair en büyük korkuları –kız, erkek veya lise düzeyi fark etmezsiniz– “fotoğraflarının çalınıp, izinsiz kullanılması” olan gençlerin bununla paralellik gösteren ikincil bir korkuları da “hesaplarının çalınması”dır. Hesaplarında çok önemli bilgiler bulunmadığını iddia eden gençler, bu korkularının en büyük sebebini “takipçilerini kaybetmek” olduğunu dile getirmişlerdir. Yüksek takipçi sayıları bulunan öğrenciler bunu oluşturunun kolay olmadığını ve kaybetmek istemediklerini açıklamışlardır. Bazı öğrencilerin ise hesaplarının çalınması ile kişisel bilgilerinin kullanılmasından dolayı tereddütleri bulunmaktadır. Bu konudaki düşüncelerini bir öğrenci şöyle ifade etmiştir:

Fotoğraflar olarak falan alınır mı diye korktuğum oluyor. Şimdi gizli hesabım ama şimdi heklenenler falan oluyor, benim de öyle olur mu diye korkuyorum. Sosyal medyanın tehlikeli olduğunu düşünüyorum zaten. Sonuçta oraya bütün bilgilerimizi yazıyoruz. Biri alıp kullanabilir sonuçta çok güvenli değil yani ama kullanıyoruz genel olarak (Görüşmeci 25, Erkek, 15).

Genel olarak gençlerin sosyal medyaya dair korkuları bulunmakta ancak bu hayatlarını sınırlandırmamaktadır. Özellikle sosyal medya kullanımı çok yüksek olan lise gençliği için tehlikelerine rağmen sosyal medya kendilerinin sosyal ortamlarını temsil etmektedir. Sonuç olarak, mülakat yapılan öğrencilerde sosyal medyaya dair sosyal korkuların öğrencilerin hayatlarını sınırlandırıcı etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bireylerin toplumsal düzen içerisindeki davranışlarını, seçimlerini, düşüncelerini etkileyen faktörlerden birisi de sosyal korkulardır. Bu çalışmada sosyal korkuların risk toplumu bağlamında ele alınmasının sebebi, günümüzdeki sosyal korkular ile toplumdaki risk ve tehlike algısı arasında doğrudan bir bağlantının var olduğunun görülmesidir. Değişen risk algısı bireylerin gündelik yaşamlarındaki pek çok tutum ve davranışlarına etki etmektedir. Bu çalışmanın temel amaçlarından birisi, toplumda var olan yahut yeni oluşan sosyal korkuların analiz edilip, gelecekteki etkilerini ve doğabilecek sonuçlarını tespit etmektir.

Bu bağlamda akıllara öncelikle “Sosyal korkular uzun süreli mi yoksa kısa süreli mi?” sorusu gelmektedir. Öğrencilerin mülakatlarda verdikleri cevaplar neticesinde görülmektedir ki sosyal korkuların çeşitliliği sosyal düzenin işleyişinde de çeşitliliğe sebep olmaktadır. Aslında sosyal korkular toplumsal düzen içerisinde var olma süreleri bakımından “yapısal sosyal korkular” ve “koşullu sosyal korkular” olarak birbirinden farklılaşmaktadır. Yapısal sosyal korkular, toplumda eğitim ve iş alanında devam eden sıkıntıların devletin temel yapısında çözümleyemediği bir “sorun” ve bir “problem” olarak görülmesi ile bağlantılıdır. Diğer taraftan, bireylerin gündelik yaşamlarını etkileyen ve değişken bir yapıya sahip olan koşullu sosyal korkular da mevcuttur. Sosyal medyaya ve sosyal çevreye dayalı korkuların birçoğu bu kategoriye dâhil edilebilir. Bu korkuların en temel özelliği kısa süreli ve geçici olmalarıdır. Belli dönemlerde sosyal hayatta çok etkili olan ve büyük korku alanları oluşturan bu korku türü o dönem için bireylerin sosyal hayatlarını şekillendirici bir etkiye sahiptir. Ancak sonrasında gün geçtikçe tesirini kaybedebilmekte, toplum tarafından unutulabilmektedir.

Mülakat yapılan öğrencilerin son dönemdeki popüler korkusu doğrudan sosyal medya ile ilişkili olarak “fotoğraflarının çalınıp kötü yerlerde kullanılması” ve “kişisel hesaplarının çalınması” gelmektedir. Bu nedenle mülakatların yapıldığı dönemde gerek bu olayları tecrübe edenler olsun gerekse kulaktan kulağa yayılan bir haberler dizisi olsun, gençlerin başlarına gelebileceğini düşündükleri en büyük olaylardan birisi “sosyal medyaya dayalı sosyal korkular”dır. Sosyal medyayı en etkin biçimde kullanan gençler için bu korku türü kısmi bir geçicilik içermektedir. Çünkü bu durumdan korktuklarını dile getiren gençler, sosyal medyayı hala kullanmaktadırlar ve bu konuda kendilerine –bu korkuya rağmen– bir sınırlandırma getirmemişlerdir.

Diğer taraftan, araştırma kapsamında suç, taciz ve tecavüz gibi olaylara karşı da toplumda koşullu sosyal korkuların hâkim olduğu görülmektedir. Belirli dönemlerde bu konulardaki haberlerin gündemi çok fazla meşgul etmesi, bahsedilen zaman dilimi içerisinde bireylerin temkinli davranmasına, kendilerini koruyucu önlemler almasına sebep olmaktadır. Ancak sonrasında toplum bu korkulara dair duyarlılıklarını yitirmektedirler. Öğrencilerin sadece bir kısmı televizyondaki haberleri hatırladıkları belirtmiş, bunlar içerisinde “o dönem biraz korkmuştum” gibi söylemlerde bulunmuştur. Bu durum göstermektedir ki medya tarafından sosyal bir kaos olarak sunulan olaylar belli bir süre geçince sosyal hayat içerisinde eski etkisini yitirmektedir. Ancak bu konuda çok yönlü bir çalışma yapmak daha doğru bir bilgi imkânı sunabilir. Araştırma grubunun liseli öğrencilerden oluşması, çalışmada koşullu sosyal korkuların baskınlığının temel sebeplerinden birisi olabilir. Bu çalışma aileler üzerinde yapılmış olsaydı bazı koşullu sosyal korkuların yapısal sosyal korkulara neden olup-olmadığı daha detaylı incelenebilirdi. Ancak çalışmada dikkat çekilen husus gençlerde koşullu sosyal korkuların oluşumunu ve toplumsal hayattaki etkisinin düzeyini belirleyen temel etken medyanın olayı ne kadar süreli ve ne kadar “abartılı” olarak ele aldığıyla

yakından ilgili olduğudur. Çünkü sosyal korkuların çeşitliliği, bireylerin söylemleri ve hayatlarına dair paylaşımları yaşanan dönemdeki sosyal medyadaki haberlerle birebir paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak, lise öğrencilerinin sosyal korkuları yerel etkiler, cinsiyet, okullarındaki çeşitlilik sebebiyle risk toplumu bağlamında farklılaşmalar göstermektedir. Bununla beraber farklı sosyal korkuları toplumsal hayatın içerisindeki tercih, davranış ve tutumlarını da etkilemekte hatta sınırlandırmaktadır. Belirli konular dönem dönem “panik yaratıcı” bir şekilde sunulmaktadır. Özellikle sosyal medyayı bu konuda kısıtlamak imkânsızdır. Ancak sosyal medya kullanıcılarının bu konuda bilinçlenmesi önemlidir. Çünkü küresel etkinin en çok hissedildiği alanlardan birisi ve belki de bu devirde en önemlisi sosyal medyadır. Sosyal korkuların küresel sosyal korkulara dönüşmemesi açısından bilinçlendirme çalışmaları ekstra önem arz etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre tartışılması gereken şu durum ortaya çıkmıştır: Bireylerin sosyal hayatları bağlamında sosyal korkular “korku toplumunu” mu oluşturmaktadır, yoksa tüm bunlar “korkusuzluk toplumunu” mu tetiklemektedir. Bu konuda tek bir cevap vermek çok zordur. Aslında öncelikle süreci ele almak gerekmektedir. Geçmiş dönemlerde de sosyal korkuların mevcut olduğu bilinmektedir. Ancak günümüz sosyal korkuları şu anki toplumsal hayat koşullarıyla ve bunların sosyal ilişkilere etkileri ile bağlantılıdır. Bu sebeple risklerle ve tehlikelerle dolu bir dünya algısı temelinde öğrencilerin bahsettikleri konularda sosyal korkuların oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu durum korku kültürü içerisinde oluşmuş korku toplumunun temelini ne ölçüde oluşturur bunu kestirebilmek zordur. Ancak günümüz sosyal korkularının güven yoksunluğu, bireyselleşme, sosyal sermayenin yitimi gibi konularda büyük etkilerinin olduğu görülmektedir. Toplumsal düzendeki böyle bir çözölme ve toplumsal normların yok oluşu zamanla “korkusuzluk toplumunun” oluşumunu tetikleyebilecek niteliktedir. Bu süreçte yalnız kalan bireyin güven konusundaki düşünceleri de “güven duymamak” üzerine kurulmaktadır ve toplumsal yapıdaki çözölmeyle birlikte bireyler koruyucu kozalarında yalnız bir yaşama mahkûm olmaktadır.

Bildirimler

- Bu makale Elif Altundere’nin Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda hazırlamış olduğu “Risk Toplumunda Liseli Gençlerin Sosyal Korkuları: Balıkesir Örneği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.
- Bu makalede çıkar çatışması olmadığı bildirilmiştir.
- Yazar, bu çalışma için finansal destek almamıştır.

High School Students' Fears Based on Social Environment and Social Media in the Context of Risk Society: The Case of Balıkesir*

Elif Altundere¹

Abstract: The risks of the modern world closely affect individuals' daily lives within the social structure at all times and in all areas. The perception of a world full of dangers is the reason to have the decisions taken in life evaluated under the theme of risks. Youths who take measures to avoid any faced risk have formed a culture of fear in a way that with time will also impact their social perceptions and practices. This study aims to obtain new findings on the issue of high school students' social fears in the context of risk society. In this study, the types of social fears and their effects on daily life have been examined in the conceptual framework of the changing perception of risk, risk society, fear culture, and trust. A total of 45 students, 24 girls and 21 boys, have been interviewed in the scope of the research. The research data has been obtained by performing in-depth interviews using a semi-structured interview form. This article will discuss high school students' fears based on social environments and social media in the context of risk society.

Keywords: risk society • social fears • social media • social environment • high school students

* This is an extended abstract of the paper entitled "Risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal çevreye ve sosyal medyaya dayalı korkuları: Balıkesir örneği" published in *Toplumsal Değişim*.

1 **Correspondence:** Elif Altundere, Department of Sociology, İstanbul University, İstanbul Turkey. Email: elifaltundere@istanbul.edu.tr

To cite this article: Altundere, E. (2019). Risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal çevreye ve sosyal medyaya dayalı korkuları: Balıkesir örneği [High school students' fears based on social environment and social media in the context of risk society: The case of Balıkesir]. *Toplumsal Değişim*, 1, 241–265.

Today's society has a rapidly changing and evolving structure. This transformation has not been experienced in just one area but also includes many areas such as health, economy, politics, and technological and scientific innovations. In the face of these changes, which will directly or indirectly affect individuals' daily lives, many things have reached a transformation different from the past. Social structure, under the influence of the past, attempts to adapt to today's reality and exhibits precautionary behavioral structures towards possibilities about the future. Individuals have obtained a position within society for themselves under the influence of the events experienced within daily life and have shaped their social relations on the axis of these situations. In particular, fearful narrations about recent new dangers have caused the effect of *social fears* impacting individual lives to increase. Modern social order has set new rules for itself on the axis of risks, dangers, and social fears. Participating in the social order has also been shaped in connection with this. This article will address high school students' fears based on social media and social environments in the context of risk perceptions, risk society, and fear culture, which have undergone changes in the contemporary social order. This study aims to have sociologists, psychologists, architects, economists, police, and state administration become aware of these social fears in the communal structure and to raise awareness on this issue through preventive works, not by reinforcing it.

This study, which aims to identify the types of social fears high school youths have and to discover how it affects their lifestyles, intends to present new findings about social fears to the literature in the context of risk society. Being as social fears have not been previously addressed on a major scale and examining the issue from a different perspective academically differentiates the research from studies performed in the field. The basic feature of this study that separates it from others done in this field is that it aims to acquire broader knowledge about which aspects of social fears affect the lives of youths and the ways to avoid risks. Theoretical studies have been performed in Turkey in the context of risk society and fear culture, particularly on the near term. Master's theses and doctoral dissertations titled *A Theoretical Discussion on the Relationship between Fear Culture and Cities*, *Ulrich Beck's Risk Society Theory*, *Risk Society and Food Safety*, and *Risk Society and Religion*. Apart from these, a limited number of studies are also found on fear of crime, which occurs in the contents of social fears. Doctoral dissertations such as *Constructing Fear of Crime in Society*, *Perceptions of Victim Risk and Fear of Crime: An Application Directed at Middle Eastern Technical University Students*, and *Studying Fear of Crime in Two of Ankara's Districts* have been performed. However, social fears have been addressed generally through the quantitative dimension in these studies; generalizations related to the topic have been set forth.

This article attempts to reveal on which topics social fears are effective in young peoples' lives within the social order through a dimension that sociologists have yet

to address. Aside from the topic being addressed on the macro-scale, addressing it qualitatively represents that the research differs from others in that it has been performed in the field. The research has the quality of being a resource for other studies to be done on this topic because the topic offers a broad perspective. Due to the research time being limited and the conditions being insufficient, the sampling has been limited to Balıkesir and has been constructed using a specific age group. Alongside this, not interviewing with the students' families in this study has narrowed the scope of the research. This situation allows the students to focus on their ideas about social fears. In this context, the research can be expanded by centering on different types of social fear with different age groups or by discussing the social order where children live from the families' perspectives. Thus other studies can assess communities' social fears in the context of social media and their effects on daily life through different dimensions.

Method

Research Goal

This study, which has been performed on the fears about social environments and social media of high school students living in Balıkesir, has been prepared using a phenomenological approach in order to be able to understand individuals' social worlds and the concepts they form within everyday life, as well as to be able to observe the local conditions of their worlds of meaning. According to Kumbetoğlu (2012, p. 28), the phenomenological approach in the social sciences asserts that individuals form "these meanings" within the social environment they live and the relationships they establish; it asserts the need to evaluate individuals as the re-creators of their social worlds using their own subjectivity. The social world is a world formed naturally through meanings; therefore, the meanings that individuals place on it is more important than its objectivity.

Study Group and Data Collection Tool

The universe of the research consists of high school students living in Balıkesir. In forming the sample of the research, care was taken in varying students' school

Table 1
The Interviewed Students' High School Class and Gender

High School Class / Gender	Girl	Boy	Total
Freshman	8	6	14
Sophomore	4	6	10
Junior	6	5	11
Senior	6	4	10
TOTAL	24	21	45

levels, gender, and school type. The study group in this study, which interviewed 45 students, has 24 girls and 21 boys. According to high school class, 14 students are freshman, 10 are sophomores, 11 are juniors, and 10 are seniors.

Priority has been given to performing the study with students from prestigious schools different from one another by also taking the students' social environment into consideration while forming the sample group of schools. In this context, interviews have been conducted with students from the Anatolian High School, Science High School, Vocational High School for Girls, Vocational-Technical Anatolian High School, and Anatolian Imam Hatip High School for Boys and Girls.

The study investigates the recent daily lives, education, economy, family, and other social relations of high school youths and what their social fears are on future issues, as well as the impact on their lives within the social order. This study's data has been obtained as a result of in-depth interviews made using a semi-structured interview form. The data obtained from the interviews was encoded in accordance with the qualitative research method by analyzing the sound recordings of the interviews, which were analyzed in the context of social fears based on social environment and social media.

Findings

Social Fears That Form Based on Social Environment and Social Media

These days, social media and social environments are considered to trigger social fears. What stands out here is the impact of social environments, particularly those that support the increasing use of mass media in social life and the spreading of social fears in daily life. When considering social fears in the context of fear culture, media and environment effects being in actually present in all existing social fears draws attention. In this study on the social fears of youths in risk society, the emotions that form especially on topics such as the *danger zone* and *girls' social fears (the Özgecan Aslan Incident)* are seen to be directly connected to the media and environment.

The Danger Zone

In the interviews made with the high school students, 75% of the fears related to the dangerous and risky places of Balıkesir are understood to have formed over sensations received from the social environment rather than from what has been experienced. The students talked about no going into neighborhoods or on streets that were deemed the *danger zone*. Interviewee 41 (Male, Age 18) expressed his thoughts on the subject as, "There are places I've heard as the danger zone. They say the Gündoğan, Sakarya, and Gümüşçeşme neighborhoods are dangerous. So i never

go to there. Apart from these places, I think Balıkesir is a safe place.” The area that was particularly mentioned in the interviews was Sakarya neighborhood. Interviewee 33 (Male, Age 16), who considers going alone to these danger zones to be risky, shared his thoughts with the words, “They generally say Sakarya and such, especially around Başçeşme cemetery. And also, they say Toygar is dangerous for its districts. But I never even go there because those districts are so forbidding to me.”

Girls' Social Fear: The Özgecan Aslan Incident

Following the Özgecan Aslan Incident (February 2015), which awakened a great indignation in the community, demonstrations were done in various parts of Turkey; individual responses were also reflected at the same time on the Internet and social media. That period was reflected in the explosion of sales of protective equipment like stun guns and pepper spray. Subsequently, both girls and families introduced restrictions on their outer lives. Individual fears about harassment and rape do not occur only after events one has experienced; events that awaken great impact on society and that take place across the media trigger the formation of this fear socially. One-third of the female student interviewees expressed having social fears about harassment/rape in particular by giving the example of the Özgecan Aslan Incident.

From the answers students gave in the interviews is understood that the environment's perspective and dealings affect youths' social fears. In addition, another situation that also drew attention in the interviews was that the social fears some of the students have had increased during and after the Özgecan Aslan Incident, but with time they said their fears had diminished. Interviewee 30 (Female, Age 17) described her sensations related to this issue, saying, “I too had fear... they'd been forgotten for a time. Afterward I did something a little more, I forgot. Like it doesn't come to mind so much anymore, I'm not worried or scared like before.”

Social Media's Social Fear

Social media has a great effect on the formation of social fears and on creating a global impact. However, individuals' fears about social media are found as a reflection of this. Social media accounts generally contain peoples' personal information and many cross-sections of their personal lives. Again in this context, social media represents youths' social environments, especially in the 21st century. Almost all the students I interviewed had personal accounts in many areas especially Twitter, Facebook, Instagram, and Snapchat. In the interviews I did, more than two-thirds of the students expressed constantly following social media. Generally their daily access and use except apart from sleep time, even at meals, is consistent. Some students stated checking their accounts in the evening in general. Yet the students who stated this are seniors, and the reason for spending limited time on their social

media accounts is their need to study for the exams. Another point that additionally draws attention to this topic is the effective role family has in limiting this. Although as much as students live their own lives and make their own choices, the families' restrictions on their decisions cannot be ignored. Families' decisions and fears are seen effective in the formation of limitations in youths' social lives.

At the head of high school students' fears about social media comes *photos being stolen and used in bad places*. Students who said they use social media consciously in general expressed hearing that some students' photographs had been used this way and were scared their own would be used like this. Interviewee 44 (Male, Age) stated his thoughts on this topic as "I used to have no fear of social media. It started to form recently. Nowadays I have fears like bad people stealing my photos and doing something, taking my photos and publishing them somewhere else," and similarly Interviewee 9 (Gender, Age) also expressed the following thoughts on this issue, "I'm scared someone will steal my face. Nowadays we often hear they are stealing peoples' faces from photographs, using Photoshop on them, and posting them as naked photos. I'm so scared of this."

Interviewee 8 (Female, Age 17), like other high school students who think they can protect their space on social media, tried to ensure her own security by using the *block/report* option on social media in an experience she lived. However, even in this case, her fears that exist about social media were continuous. In particular, the sharpness of discourse towards harassment from photos shows the perspective of life in connection with physical abuse that had been previously experienced. High school students consider the first approach for protecting from the dangers of social media is to *block* people. However, more than half the students use the private blocking method on people after encountering this rather than first restricting their personal accounts. The first reason for this is also their ideas that their social media followers will affect their popularity in their social environment. For some, having more followers is important, though they cannot explain a single reason completely for wanting to add people they haven't met. Despite the biggest fear youths have about social media being "being used badly on other sites or in videos," youths are understood to be unable to give up obtaining more followers to maintain their popularity.

The biggest fear about social media, regardless of high school level or gender, is having their photos stolen and used without permission; the second fear, which parallels this, is youths having their account stolen. Youths, who claim their accounts don't have important information, expressed their greatest reason for this fear to be "losing their followers." Students with high numbers of followers explained that forming this was not easy and they didn't want to lose it. Some students had reservations about their accounts being stolen because of using personal information.

The youths are generally have fears about social media, but this has not limited their lives. For high school youths, especially those with very high social media use, social media represents their social environment despite the dangers. As a result, the social fears the interviewed students have about social media were seen to not have a limiting effect on their lives.

Results and Discussion

The most popular fears recently for the interviewed students as related directly to social media come as “having photos stolen and used in bad places” and “having one’s personal account stolen.” Therefore during the interviews, whether it was these events they experienced or news that spread by word of mouth, one of the biggest happenings that students think they can undergo is “social fears based on social media.” For the youths who use social media most actively, this type of fear contains a partial transience because youths who mentioned they were scared of these situations still are using social media and have not limited themselves on this issue despite this fear.

Meanwhile, in the scope of the research and in the face of events like crime, harassment, and rape, conditional social fears are seen dominant in society. Having the news occupy the agenda too much on these issues at certain times causes people to behave warily within these time frames and to take protective measures. However, society later loses its sensitivity to these fears. Only a section of the students stated remembering the news from television; these include many saying like “I was a little scared at the time.” This situation shows that events presented as a social chaos by the media lose their old impact within social life after a certain time. However, performing a multi-faceted study on this issue could provide the opportunity for more accurate information. Forming the research group from high school students may be one of the basic reasons for the dominance of conditional social fears in the research. If this study had been performed on families, whether or not certain conditional social fears cause structural social fears could have been examined in more detail. Yet the issue that drew attention in the research has been the fact that the main factor that determines the formation of conditional social fears in youths and their level of impact on social life is closely related to how long and how “exaggeratedly” the media handles the event because the types of social fears, the individuals’ statements, and what they shared about their lives show verbatim parallels with the news in social media during the time it was experienced.

As a result, high school students’ social fears show differences in the context of risk society due to local influences, gender, and diversity in schools. Together with this, various social fears have also impacted and even constrained their choices, behaviors, and attitudes within their social lives. Certain topics have been presented from time to time in

a way that “creates panic.” Social media has particularly been impossible to limit on this topic. However, social media users’ becoming aware of this issue is important because one of the areas where global impact is felt the most, perhaps the most important in this period, is social media. Studies that raise awareness in terms of not transforming social fears to global social fears supply extra importance. According to the research results, the following situation arose that needs to be discussed: Do social fears in the context of individuals’ social lives constitute fear society, or if not, do all these trigger the society of fearlessness. Giving a single response to this issue is difficult. In fact, the process needs to be addressed first. Social fears are known to have also existed in the past. However, nowadays social fears are connected to the momentary conditions of social life and to their effects on social relations. Therefore, saying that social fears have formed on the topics the students mentioned is possible on the basis of the perception of a world filled with risks and dangers. Predicting the extent to which this situation has formed the basis of the society of fear that has emerged within the culture of fear is difficult. Nowadays, however, social fears are seen to have great effects on issues such as lack of trust, individualization, and loss of social capital. Such an unwinding at the social level and extinction of social norms has the nature of being able to trigger the formation of a *society of fearlessness* over time. In this process, the thoughts of the individual who remains alone on the issue of trust is based on “not feeling trust,” and with the unwinding of the social fabric, individuals are condemned to live alone in protective cocoons.

Acknowledgements

- This article is based on a master’s thesis written by the author and submitted in partial fulfillment of the requirements for the M.A. degree at Balıkesir University, Balıkesir, Turkey.
- The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.
- The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Bar-Tal, D. (2001). Why does fear override hope in societies engulfed by intractable conflict, as it does in Israel society? *Political Psychology*, 22(3), 601–627.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu başka bir modernliğe doğru* (K. Özdoğan ve B. Doğan, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Beck, U. (2013). *Siyasallığın icadı* (N. Ülner, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Elmacı, F. (2008). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın ergenlerin korkuları üzerindeki etkisi*. (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

- Furedi, F. (2014). *Korku kültürü* (B. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve bireysel-kimlik* (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyoloji ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Luhmann, N. (2000). Familiarity, confidence, trust: Problems and alternatives. In D. Gambetta (Ed.), *Trust: Making and breaking cooperative relations* (pp. 94–107). Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.23.8075&rep=rep1&type=pdf>
- McCathie, H., & Spence, H. (1991). What is revised fear survey schedule for children measuring? *Behaviour Research and Therapy*, 28(5), 495–502.
- Murphy, D. M. (1985). Fears in preschool-age children. *Child Care Quarterly*, 14(3), 171–189.
- Rosa, E. (2003). The logical structure of the Social Amplification of Risk Framework (SARF): Metatheoretical foundations and policy implications. In N. Pidgeon, R. E. Kasperson, & P. Slovic (Eds.), *The social amplification of risk* (pp. 47–49). Cambridge: Cambridge University Press.
- Türk Dil Kurumu (2016). *Kaygı*. Genel Türkçe Sözlük. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.575786a20d3bb7.47113380 adresinden edinilmiştir.
- Türk Dil Kurumu. (2016). *Fobi*. Genel Türkçe Sözlük. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.575786b08f7c99.09469004 adresinden edinilmiştir.
- Türk Dil Kurumu. (2016). *Korku*. Genel Türkçe Sözlük. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5757869b640fc2.78198554 adresinden edinilmiştir.
- Türk Dil Kurumu. (2016). *Risk*. Genel Türkçe Sözlük. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.565b822baf06a4.23909335 adresinden edinilmiştir.
- Yalçınkaya, T. ve Özsoy, E. (2003). Risk toplumu: Bilgi toplumunun evriminde yeni boyut. II. *Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 1–10). İzmir: Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.